

Uudissanapointoja.

Olen seuraavaan poiminut joukon merkintöjä, joita olen viime aikoina tehnyt huomaamistani uudissanoista. Osa tässä esitettyjä sanoja ei sellaisenaan ole ihan uusia, mutta mielenkiintoista on todeta, miten muutamat hyvätkin sanat saattavat joutua »jonottamaan» ja käytäntö löytää ne joskus vuosikymmenienkin kuluttua jostakin unohduksiin jääneestä esiintymäpaikasta, esim. jonkin alan erikoissanastosta — tai vaikkapa Virittäjän palstoilta. Varsin hyviä esimerkkejä tarjoaa tässä suhteessa Virittäjässä 1913 julkaistu sarja liike-elämän piiriin kuuluvia sanoja, jotka oli poimittu vasta 1918 Ilmari Koveron toimittamana ilmestyneen »Ruotsalais-suomalaisen liikesanakirjan» esitöistä: jo vuonna 1913 oli kirjaan pantuna mm. *asiakas*, *laskelma*, *muistio*, *rahoittaa*, *suhdanne*, *tosittaa* ja *tosite*; itse sanastoon on sitten 1918:aan mennessä tullut uutuuksina *siirtotili*, *tarvike*, *tase*, *varanto* ja monta muuta, jotka käytäntö on hiljakseen omaksunut. — Useimmat poimintoni ovat tietääkseni uusia, jokunen ehkä vain kokeilumielessä käytetty.

aikautus, sotilask.: aikasytyttimeen asetettu lukema. Kuuluu olevan huomattava etu siitä, että *aika* esiintyy tässä vahva-asteisena eikä heikossa asteessa, mikä olisi kuulovaikutelman täsmällisyyden kannalta epäedullisempää.

ajastin, tekn.: synkronisaattori. Saat-
taa eräiden radioalaan kuuluvien kokeiden toiminnan samatahtiseksi, yhtä-
kaiseksi. Ks. tahdistaa.

eriste, fys.: aine, joka laadultaan on eristävä (lämpöä, sähköä).

ilmastaa: »—normaalisesti hapetto-
mana puhdistuslaitokseen virtaavaan
likaveteen puristetaan paineilmaa — —,
niin että ilma mahdollisimman pieniksi
kupliksi jakaantuneena joutuu kulke-
maan veden läpi. — — Kun juuri *ilmas-
taminen* on käyttökustannuksissa rat-

kaiseva tekijä (*ilmastukseen* kuuluu n. 80 % biologiseen puhdistukseen tarvittavasta energiasta) — —.» Suomen Kemistilehti 1947, s. 102.

itsesytyntä: itsestään syttyminen (vanhastaan käytännössä ollutta »itse-sytytystä» voidaan pitää harhauttavana). Collan: Polttomoottorioppi I, s. 75.

johde, fys.: aine, joka laadultaan on johtava (lämpöä, sähköä).

kuultio: »[Piiirustus] on alunperin piirrettävä huolellisesti läpinäkyvälle ns. kuulto- eli kalkkiopaperille. Tällaisia piirustuksia nimitetään *kuultioiksi* eli kalkkioiksi.» Valkola: Koneenpiiirustus, s. 8.

kärkiö: »Toinen haara [nim. harpin] päättyy piikkiin, toisen päätteeksi voidaan asettaa lyijykärkiö tai tuššikärkiö (tuššipiirrin).» Valkola: Koneenpiiirustus, s. 11.

käytänne: käytännössä oleva tapa, meno, menettely; johtimen suhteen, vrt. perinne, tilanne, suhtanne. (Esiintymäpaikka jäänyt merkitsemättä.)

ohjatti: »—liian suuret luokat tekevät opettajalle miltei mahdottomaksi *ohjattiansa* yksilöllisen huomioinnin ja käsittelyn.» Vrt. suojatti, kasvatti, hohotti. Oppikoululehti 1/1948, s. 8.

polttokaasu, **?polttokiinne** = **?polttojäähmä**, **polttoneste**: »kaasumainen polttoaine» ei ole tyydyttävä ilmaus, koska aine ei ole vain kaasumainen, vaan nimenomaan kaasu, samoin »nestemäinen polttoaine» on nestettä eikä vain nesteen kaltaista ainetta; yhdyssanat ovat ilmeisiä parannuksia ja lyhyemmyytensä ansiosta »teknillisempiä» kuin vanhat ilmaukset, mutta »kiinteän polttoaineen» liittäminen samaan järjestelmään on työläämpää. Collanin Polttomoottoriopissa ehdottaen mainittu (s. 144) sana polttokiinne ei tunnu oikein luonteelta. Olisikohan *polttojäähmä* parempi? Vrt. *jähmeä* tila.

soittue: soittajaryhmä, orkesteri.

Ehdotettiin pari vuotta sitten eräälle satakuntalaiselle pikku orkesterin johtajalle, joka ei halunnut käyttää *yhtye*-sanaa.

sokerittaa: muuttaa sokeriksi. Tätä sanaa ehdotettiin 1945 eräälle Tekn. korkeakoulun professorille siihenastisen »sokeroimisen» sijaan, sillä kun on ennestään vakiintunut toisenlainen merkitys. Käytetty esim. Suomen Kemisti-lehdessä 1948, s. 86: »— julkaissut — puun *sokerittamista* ym. koskevia julkaisuja.»

suojue, sotilask.: suojajoukko. Vrt. saattue, seurue. Vanhat *ue*-johtimiset sanat lienevät kaikki nominikantaisia, mutta uusien joukossa on verbikantaisiakin.

tahdistaa, tekn.: saattaa samaan tahtiin (ajastin *tahdistaa* lähettimen toiminnat).

tarkesäätö, tekn.: tarkkuussäädön, hienosäädön yms. sijaan. Tuomikoski—Slöör: Englantilais-suomalainen sanakirja, 2.p., lisäys (slow). — Myös esim. **tarkemittaus** tuntuu tarkkuusmittausta näppärämmältä (Raivio: Metallisorvarin käsikirja, 1948). Virittäjässä jo 1920-luvun lopulla »foneettisen transskription» vastineena *tarkekirjoitus*.

toimentaja: ekspeditööri. Helsingin kaupungin ilmoituksessa viime vuonna julistettiin haettavaksi mm. *toimentajan* virka. Tämä sana oli puheena jo 1926, kun Kotikielen Seura pani toimeen jokinlaisen kilpailun eräiden rautatielaitoksen käyttämien nimitysten suomalaisten vastineiden löytämiseksi. Kolmatta vuosikymmentä meni, ennenkuin se tuli taas näkyviin.

toimikko: Collanin Polttomoottorioppi, s. 216: siivenasennon säätö*toimikko*; merkitys 'suhteellisen itsenäisesti toimiva koneen rakenneosa' tjs. (tekijä ei itse selitä, ainoastaan mainitsee luettelussaan kuvan esittämän lentokoneenmoottorin osia).

tosikko: realisti. Helsingin Sanomain kirjallisuusosastossa viime vuonna. Vrt. romantikko; Airila—Paalanen: Suomen sanojen oikea kirjoittaminen: *realistinen* selitetään mm. sanalla *tosioloinen*.

viiste: Tekniikan sanastossa, 1940: Facette = särmä, *viiste*. Raivio: Metallinsorvaajan käsikirja, 1944, s. 28: »— tehdään teränsuuhun noin 0,2—0,3 mm:n *viiste*.»

H. Teppo.